

NIKOLA BOŽIĆ

ROVOVI
I MOSTOBRANI

INSTITUT ZA ISTORIJU
Edicija »Vojvodina u borbi«

SERIJA HRONIKA
Knjiga 42

Redakcija

Akademik Živan Milisavac, akademik dr Jan Kmeć, Olga Jovanović, dr Danilo Kecić, mr Ranko Končar, Đura Laćak, Miloš Lukić, dr Šandor Mesaroš, Miroslav Štajner, Živko Vasić i Milan Drča

Glavni i odgovorni urednik
Dr Danilo Kecić

NIKOLA BOŽIĆ

ROVOVI I MOSTOBRANI

(OSMA VOJVOĐANSKA UDARNA BRIGADA)

Novi Sad, 1989

Pripremni odbor Osme vojvodanske udarne brigade

Bašić P. Ivan, Branković Vladimir Gadža, Balažević Kaiman, Buljovčić Josip, Gabrić Remija, Godar Mijo, Ivković I. Pero, Jarić Milan, Kovač Lazo, Kričković Ivan, Nagi Andrija, Marinković Stevan, Milosavljević Sofija, Ostrogonac Franjo, Perčić Franjo, Remeš Ivan, Kljajić Đuro, Kurteš Đuro, Marković Lazar Čada, Šarčević Bela, Živković Veselin i Čalić Aleksandar Alojz

Recenzeti

Sreta Šavić Kolja
Veselin Živković Vesa

Sredstva za izdavanje ove knjige obezbedili su: PO SUBNOR Vojvodine, SIZ kulture Vojvodine, Opštinski odbor SUBNOR-a Subotice i Skupština opštine Subotica

PREDGOVOR

Osvanuo je divan, sunčan 12. septembar 1944. Blag jutarnji povetarac, s toplinom poslednjih letnjih dana.

Na proplancima oko Jabuke, već su na nogama borci Fruškogorskog — odreda užurbano se pripremajući za svečanu smotru.

Borcima se pridružuje manji broj kadrova iz Šeste i Sedme vojvođanske brigade, koji će od danas biti u njihovom sastavu.

Tu su i domobrani koji su na poziv Vrhovnog štaba tih dana masovno prilazili našoj narodnooslobodilačkoj vojsci. Bili su to momci iz obližnjih garnizona: Sremske Mitrovice, Petrovaradina, Sremske Kamenice i Vrdnika. Dobro su naoružani i vojnički obučeni, ali nenaviknuti na naše uslove ratovanja: dugi marševi, neredovno spavanje bez kreveta i pokrivača. .. što će se uskoro i pokazati. Zbog toga smo jedno vreme svake noći pod punom ratnom spremom prelazili dvadesetak i više kilometara po vrletima, dolinama i potocima Fruške gore. To će im kasnije pomoći da izdrže mnoge teškoće koje su ih čekale.

Među njima nema onog pravog ratnog drugarstva i solidarnosti što je krasilo naše borce.

Odmah se osetilo da će biti dosta posla za političke komesare, partijske i skojevske rukovodioce i organizacije. Pogotovu zato što je najpre trebalo razvijati međusobno poverenje s obzirom da smo se kao dve suparničke vojske do juče nalazili na suprotnim stranama.

I oni i stari borci pristižu na zeleni plato ispred šume. Zahvaljujući njima formirali smo i treći bataljon. Ravnomerno su raspoređeni po svim bataljonima.

Ubrzo se stvorilo neviđeno raspoloženje. Bili su to trenuci rađanja jedne nove, Osme vojvođanske brigade. Odlazili su

u etar zvuči harmonike i glasovi iz stotine grla. Brigada je brojala devet stotina boraca.

Novoformirana Osmu vojvođanska brigada dobija zadatak da izvede brojne akcije na pruzi Beograd—Zagreb, ali vrlo brzo posle toga dolazi do rastanka sa Sremom. Krećemo u severne oblasti naše zemlje šireći slobodu preko plodnih polja Banata i Bačke. Pošto je u putu za ove krajeve prišla Beogradu s najosetljivije strane za okupatorsku odbranu, dolazi do prvih oštih borbi s nemačkim tenkovima. Dogodilo se to na relaciji: Stari Banovci—Belegiš—Surduk.

U toku predvečerja i noći između 9. i 10. oktobra prešli smo Dunav kod Surduka pod borbom što je značilo i njen prvi prelaz reke. Taj teški ispit Brigada je uspešno položila.

U Belegišu i Surduku kao i preko, na levoj obali Dunava, prvi put smo se sreli s trupama Crvene armije. Taj trenutak smo čekali više od tri godine i zato smo bili raspoloženi, a to se osetilo i kod njih. S rtjima ćemo učestvovati u frontalnim borbama na Dunavu i Dravi zbog čega smo i pošli na sever.

Na putu: Zrenjanin—Senta—Subotica omladina masovno stupa u našu Brigadu. Za nepunih mesec dana postojanja izrasta među najbrojnije brigade NOVJ. Oko 28000 boraca.

Dolazak domobrana značio je povećan broj Hrvata; sada pristupaju Bunjevci, Mađari, Slovaci, Rusini, Crnogorci, kolonisti prvog svetskog rata, iz Sente i okoline Subotice, zatim Romi i drugi. Brigada postaje pravi buket nacionalnosti i nacionalnih manjina. Još jedan momenat Brigadu svrstava među one jedinice narodnooslobodilačke vojske gde je učestće devojaka-boraca veoma brojno. Na batinski i apatinski mostobran stigla je sa blizu dve stotine devojaka. Najveći broj sekretara SKOJ-a čete i bataljona do brigade pripadao je njima. Bilo ih je i na dužnosti pomoćnika komesara četa i bataljona, četnih bolničarki, higijeničarki i batalj. referenti saniteta. Brojni su primeri hrabrosti i požrtvovanja tih devojaka iz Šrema, Banata, Bačke i Baranje. Bile su istinski ponos svojih četa i bataljona.

Bez sumnje, najteže ispite Brigada je polagala u batin-skoj bici — na apatinskom mostobranu, posebno kod Kazuka. Mnoge čete su bile prepolovljene; ovde je bilo mesto na kom se ispoljavalo junaštvo i patriotizam. Kazuk — to je bila druga Kozara, Neretva, Sutješka.

Borci se stalno dokazuju, umnožavaju se junački podvizi, među kojima i takvi koji se uzdižu do heroja. Te svoje vrednosti pokazali su na virovitičkom i bolmanskom mostobranu i drugde. Stari borci kao i bivši domobranci i oni koji su

prisili petokraku u Senti, Subotici i drugim mestima, postali su jedno srce, jedna duša Brigade. Nije bilo nikakvo čudo što su od svih ovih mladića postajali vodnici, zamenici komandira i komandiri, adutanti bataljonskih štabova, omladinski rukovodioci, politički delegati vodova... Niti je bilo neobično što su za tako kratko vreme mnogi primljeni u SKOJ i KPJ.

Za dvesta pedeset dana, koliko je trajao njen borbeni put, Osmu brigadu je tri puta forsirala Dunav, jednom Tisu, a četiri puta Dravu. Malo je jedinica NOVJ čija je sudbina bila toliko vezana za borbena dejstva na velikim rekama. Nezaboravni su prelazi reka, zatim batinski, virovitički i bolmanski mostobran. Najveću teškoću predstavljali su neplivači i veslači a vremena za obuku nije bilo. Sve je to, istina uz velike žrtve (1116 poginulih i nestalih i oko 3000 ranjenih) mladost i borbeni polet boraca i rukovodilaca uspela da savlada. Svi nedostaci u obuci i iskustvu skupo su plaćeni. Utoliko više ove žrtve se moraju ceniti i poštovati.

Put, dug 1500 km od Fruške gore kroz Banat, Bačku, Mađarsku, Baranju, Podravinu, Slavoniju, Sloveniju sve do Austrije i grada Blajburga, Glajnstetena i Rikenberga završio se našom pobedom. Za većinu boraca ovo su bili nepoznati krajevi; prvi put su se sreli sa stanovništvom toga dela naše zemlje. Svojim višenacionalnim sastavom i primernim ponašanjem borci ove Brigade su kovali istinsko bratstvo i jedinstvo. Nikad niko nije pitao druga u stroju, u rovu i u drugim prilikama koje je vere i nacije.

Dok se rat u Evropi zvanično završio 9. maja 1945. godine, na sektoru Dravograda, Slovenj Gradeca, Ravnama i Poljanama, rat se nastavlja. Osmu brigadu, sa ostalim brigadama 51. vojvođanske udarne divizije kao i jedinicama 14. slovenačke divizije, učestvuje u ovom ratu posle rata. Borbe su trajale od 12. do 15. maja na ovom sektoru; čuvali smo mostove kod Dravograda i time onemogućavali prelaz nemačko-kvislinških formacija u Austriju. Kad je osvanuo 15. maj trebalo je doživeti neviđenu predstavu koju je malo jedinica naše Armije to doživelo: konačan »smak sveta« u kom se tzv. »Novi evropski poredak« potpuno istopio i pretvorio u grozničavu borbu za opstanak desetine hiljada Nemaca, ustaša, četnika, nedićevaca. Rupnikove bele i plave garde koji su bezglavo jurili kao rulja, rešena da gazi sve pred sobom u borbi za goli život.

Našim borcima je bilo izuzetno teško da izdrže taj neobičan pritisak očajnika koji su svesni svoje krivice u masovnim

zločinima nad našim narodima. Probijali su se kroz naše redove, ginuli su naši borci tih poslednjih dana rata, ali su na kraju, oni koji su preživeli, naterali oholog i bezdušnog, a sada bednog i poniženog neprijatelja da položi oružje. Sprečeni su da izbegnu sud pravde. Desetine hiljada u dugoj i širokoj koloni danima odlaze u logore pognute glave.

Uz autorovu kritičku selekciju, ne baš uveli pouzdanu, prilično već izbledela sećanja, dobila su vidno mesto u ovoj knjizi. To je doprinelo da se ožive brojni već zaboravljeni likovi boraca i rukovodilaca. Ovom knjigom Osma vojvođanska NOU brigada ugrađuje se u istoriju NOD-a i jugoslovenskih borbenih jedinica. U tu istoriju utkan je još jedan značajan broj činjenica, brojki i drugih podataka.

Vladimir Branković, pukovnik u penziji